

De Vliegenmepper

Contactorgaan van de
Sectie Diptera van de
Nederlandse Entomologische
Vereniging

Jaargang 19, nr. 2 december 2010

Colofon

De Vliegenmepper, jaargang 19 nr. 2
ISSN-nummer: 1338-3178

De Vliegenmepper is het contactblad van de Sectie Diptera van de Nederlandse Entomologische Vereniging en verschijnt twee keer per jaar.

Sectie Diptera

De sectie heeft als doel het bevorderen van de studie van de Diptera in het Nederlandse taalgebied. Hierin vervult De Vliegenmepper een belangrijke functie.

Het bestuur

Voorzitter en bijeenkomsten:

Aat Barendregt, Bijschoterweg 22 3781 LP Voorthuizen

A.Barendregt@geog.uu.nl

Secretaris ad interim:

André van Eck, Korte Hoefstraat 30, 5046 DB TILBURG,

tel: +31 (0) 13 5445037 / +31 (0) 6 41014259,

email: eckvana@xs4all.nl

Penningmeester:

Paul Beuk, Matissehof 92, 1628 XS HOORN,

tel: +31 (0) 229 271667, paul.beuk@worldonline.nl

Dipteraweekeinden:

André van Eck (adres zie onder)

Lidmaatschap

Iedereen, ook niet-NEV-leden, kan lid worden van de Sectie Diptera door €7,50 over te maken op giro 5621403 t.n.v. Penningmeester Sectie Diptera te Hoorn, onder vermelding van: lidmaatschap Sectie Diptera. Alle leden van de sectie krijgen automatisch de Vliegenmepper toegestuurd.

Redactie Vliegenmepper

Laurens van der Leij, Onderwijsboulevard 162, 5223 DH

's-HERTOGENBOSCH, tel: +31 (0) 6 51048179,

email: lvanderleij@mac.com

André van Eck, Korte Hoefstraat 30, 5046 DB TILBURG,

tel: +31 (0) 13 5445037 / +31 (0) 6 41014259,

email: eckvana@xs4all.nl

Jaap van der Linden, W. Alexanderplein 18, 5271 AR SINT

MICHELSEGESTEL, tel: +31 (0) 73 5516335,

email: j.v.d.linden@freeler.nl

Redactieadres: zie Laurens van der Leij.

Aanwijzingen voor de auteurs

Kopij indien digitaal aangeleverd bij voorkeur als platte tekst of niet opgemaakt Worddocument. Eventueel kan een document met de gewenste opmaak toegevoegd worden. Eventuele afbeeldingen graag als separaat bestand aanleveren in drukkwaliteit (minimaal 300 dpi).

De Vliegenmepper wordt internationaal gelezen. Indien een auteur een Engelstalige samenvatting bij het artikel wenst dient hij/zij deze zelf aan te leveren. De redactie kan hierbij ondersteuning bieden.

Deze aflevering kan ook gedownload worden via:

<http://www.nev.nl/diptera/>

Foto's en afbeeldingen zijn dan in kleur te zien en af te drukken.

Op dit adres zijn ook alle oude nummers te downloaden.

Foto's voorplaat: Dick Belgers, Psuedoomyza atrimana en biotoop.

Inhoudsopgave

- 1 Inhoudsopgave
- 1 Agenda
- 2 Vliegen in huis
- 5 Gezocht
- 6 Enkele vliegenfamilies van Boeschoten (Garderen)
- 10 Zweefvliegen rondom Velp in 2010
- 12 Utrecht in de spotlight: het Diptera-weekend 2010 in De Bilt en Soesterberg
- 24 De natuur op de Vliegbasis in het nieuws
- 26 Een nieuwe vindplaats van *Pseudomyza atrimana* (Meigen, 1830) in Nederland

Agenda:

29 januari 2010: Dipteradag Zoölogisch museum Amsterdam aan de Plantage Midtenlaan 64. Zaal open 10.00 uur.

Gegevens dipterawekend Zeeland volgen later.

Contributie

Graag de contributie voor 2011 te voldoen. Voor gegevens zie colofon!

Adres- en emailwijzingen:

Niet alleen doorgeven aan de secretaris van de NEV (indien NEV-lid) maar ook aan onze secretaris ad interim André van Eck!

Vliegen in huis

Jaap van der Linden

Sinds 1995 woon ik in Sint-Michielsgestel. Onze tuin is niet bijzonder groot, maar aan de voorkant is een klein pleintje met gras en struiken. Op ca. 20 m van mijn huis ligt het riviertje de Dommel, met aan de overzijde het park van het voormalige Instituut voor Doven. Aan de achterzijde ligt het park 'De kleine Ruwenberg', met behoorlijk oude eiken en lindes en wat graslandjes. Onze keuken is uitgebouwd, met aan een zijde behoorlijk wat glas.

In de omgeving heb ik aardig wat vliegen gevangen en op naam gebracht, maar een jaar of 10 geleden begon ik door te krijgen dat je soms in huis ook wel eens wat leuks aan kunt treffen. Het gaat hierbij om vliegen die bij mooi weer openstaande ramen of deuren zijn binnengevlogen, en die vervolgens tegen het glas de weg naar buiten niet meer kunnen vinden. Dit voorjaar hebben we bij een verbouwing een dakraam in de uitbouw laten plaatsen en sindsdien is het aantal bijzondere soorten dat ik hier aangetroffen heb met rasse schreden toegenomen. Tijd voor een overzicht van de waarnemingen en een poging tot verklaring.

Zweefvliegen

Het aantal aangetroffen zweefvliegensoorten is met 29 niet bijzonder hoog, bijvoorbeeld in vergelijking met de 36 soorten die Van Veen (1998) in 1997 en 1998 in zijn achtertuin aantrof. Een aantal soort die hij ook noemt (*Epistrophe eligans*, *Episyrphus balteatus*, *Eristalis nemorum*, *Eristalis pertinax*, *Eristalis tenax*, *Helophilus pendulus*, *Platycheirus albimanus*, *Platycheirus scutatus*, *Rhingia campestris* en *Scaeva selenitica*) komen in bijna iedere tuin voor en zullen daarom ook wel eens in huis afdwalen. Veel andere soorten zijn redelijk algemene bossoorten die ook regelmatig in park en tuin te vinden zijn. *Volucella zonaria* is een trekker die vaak in stedelijke omgeving terecht komt (door mij overigens op verzoek van de burens uit hun huis gehaald).

Minder algemeen zijn een paar soorten waarvan de larven in hout leven, met als meest spectaculaire een vrouwtje *Mallota cimbiciformis* dat op 7 juli tegen het dakraam zat (zie foto). Opmerkelijk genoeg heb ik in juli 2004 een mannetje van deze

Foto: vrouwtje *Mallota cimbiciformis* in huis, Sint-Michielsgestel 10-7-2010

soort vlakbij mijn huis langs de Dommel gevangen, toen de zesde waarneming voor Nederland (Van der Linden, 2005). Gezien de korte levensduur van *Mallota's* (een tot enkele weken, Reemer et al. 2009) zou dit erop kunnen wijzen dat ergens in de omgeving een of meer bomen zijn waar deze soort zich voortplant. Mogelijk is het vrouwtje op zoek naar nieuwe holten in huis terechtgekomen. Dit zou ook kunnen gelden voor het vrouwtje *Temnostoma bombylans*, dat ik op 17-6-2006 in huis aantrof. De dichtstbijzijnde mij bekende vindplaats van deze soort ligt op 3,5 km. Bij het mannetje *Xylota xanthocnema* dat precies 4 jaar eerder op het glas zat, kan het zoeken naar een ei-afzetplek niet spelen. De dichtstbijzijnde plek waar ik deze soort heb gevonden ligt op 6 km van mijn huis.

Wapenvliegen

Van deze familie vond ik al 7 van de 44 in Nederland voorkomende soorten in huis. Hiervan ben ik er 3 nog niet in de omgeving van mijn huis tegengekomen: *Beris vallata*, *Chorisops tibialis* en *Pachygaster leachii*. Maar dit zijn kleine vliegjes die als ze op bladeren zitten niet erg opvallen, terwijl je op het glas alles ziet.

Dazen

Het valt te verwachten dat vrouwtjesdazen huizen binnenvliegen op zoek naar een bloedmaaltje. Twee soorten zijn wat minder algemeen en komen voor in vennen en struwelen op venige gronden. *Hybomitra muehlfeldi* heb ik dit jaar ook bij een ven tussen Sint-Michielsgestel en Boxtel gevangen, *Chrysops viduatus* was een nieuwe soort voor mij.

Overige vliegen

Wat deze groepen betreft ben ik wat minder ervaren, ik heb ook nog wel een paar exemplaren staan die nog op naam gebracht moeten worden. *Palloptera muliebris* en *Rhagoletis meigenii* zijn soorten die wel vaker in huis worden aangetroffen. *Rhagio lineola* was ik hier in de buurt nog niet eerder tegengekomen.

Discussie

Voor mij is het de vraag of het binnenvliegen van vliegen in huis volledig op toeval berust. Bij de algemeen in de omgeving voorkomende soorten is dit voor te stellen, het huis fungeert als een soort malaiseval waar de vliegjes wel de ingang, maar niet de uitgang van kunnen vinden. Bij *Chorisops tibialis* wordt door Brugge (2002) ook genoemd dat deze opvallend veel in malaisevallen is verzameld. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat sommige soorten 's avonds op het licht afkomen. Maar bij de echte bossoorten lijkt het me toch wat onwaarschijnlijk dat deze kilometers overbruggen om vervolgens zomaar in huis te belanden. Er zijn ook soorten die ik regelmatig buiten tegenkom, maar nog niet in huis gevonden heb, zoals *Merodon equestis*, *Scaeva pyrastris*, *Cheilosia illustrata* en *Chrysotoxum cautum*. Hierboven werden al twee andere mogelijke verklaringen voor het binnenvliegen genoemd: het zoeken van eiafzetplekken door de vrouwtjeszweefvliegen en van bloeddonoren door dazen. Bij de dazen zijn het ook alleen maar vrouwtjes die ik in huis vond.

Schmid (1986) ving bij dagelijkse controles van de ruiten van een aan de noordoostzijde glazen verbindingsgang in het Biologisch Instituut van de universiteit Tübingen in 1982 en 1983 niet minder dan 6513 exemplaren van 96 zweefvliegensoorten, waarvan 12 soorten hem niet uit de omgeving bekend waren. Hieronder waren ook een mannetje en een vrouwtje *Xylota xanthocnema*. Nu wil het toeval (?) dat het dakraam van onze uitbouw ook op het noordoosten is gericht. Zou het misschien zo zijn dat deze windrichting extra gunstig is omdat er wel licht is maar geen directe zonnewarmte, met kans op uitdroging? Misschien is het zoeken naar verkoeling en schaduw op warme dagen ook wel een reden om in huis binnen te vliegen.

Literatuur

Brugge, B., 2002. Wapenvliegen tabel, 2^e compleet herziene druk. Jeugdbondsuitgeverij, Utrecht.

Linden, J. van der, 2005. *Mallota cimbiciformis* in Sint-Michielsgestel. Zweefvliegen-nieuwsbrief 9(1): 15.

Reemer, M. et al., 2009. De Nederlandse zweefvliegen. – Nederlandse Fauna 8.

Schmid, U., 1986. Beitrag zur Schwebfliegen-Fauna der Tübinger Umgebung (Diptera: Syrphidae). Veröff. Naturschutz Landschaftspflege Bad.-Württ. 61: 437-489.

Veen, M. van, 1998. Zweefvliegen in een achtertuin. De Vliegenmepper 7 (2): 8-9.

Tabel: Overzicht van de in de periode 1995-2010 in huis aangetroffen vliegsoorten

Zweefvliegen: Syrphidae	Wapenvliegen: Stratiomyidae
<i>Baccha elongata</i>	<i>Beris chalybata</i>
<i>Cheilosia pagana</i>	<i>Beris vallata</i>
<i>Epistrophe eligans</i>	<i>Chorisops tibialis</i>
<i>Episyrphus balteatus</i>	<i>Microchrysa polita</i>
<i>Eristalis nemorum</i>	<i>Pachygaster atra</i>
<i>Eristalis pertinax</i>	<i>Pachygaster leachii</i>
<i>Eristalis tenax</i>	<i>Sargus bipunctatus</i>
<i>Eumerus funeralis</i>	
<i>Eupeodes luniger</i>	Dazen: Tabanidae
<i>Helophilus pendulus</i>	<i>Chrysops relictus</i>
<i>Mallota cimbiciformis</i>	<i>Chrysops viduatus</i>
<i>Melangyna triangulifera</i>	<i>Haematopota italica</i>
<i>Melanostoma scalare</i>	<i>Hybomitra bimaculata</i>
<i>Melanostoma mellinum</i>	<i>Hybomitra muehlfeldi</i>
<i>Meliscaeva auricollis</i>	<i>Tabanus bromius</i>
<i>Meliscaeva cinctella</i>	
<i>Myathropa florea</i>	Overige vliegen
<i>Platycheirus albimanus</i>	<i>Dioctria hyalipennis</i> (Asilidae)
<i>Platycheirus clypeatus</i>	<i>Neoitamus cyanurus</i> (Asilidae)
<i>Platycheirus scutatus</i>	<i>Nephrocercus spec.</i> (Pipunculidae)
<i>Rhingia campestris</i>	<i>Neria cibaria</i> (Micropezidae)
<i>Scaeva selenitica</i>	<i>Palloptra cf ustulata</i> (Pallopteridae)
<i>Syrphus vitripennis</i>	<i>Palloptra muliebris</i> (Pallopteridae)
<i>Temnostoma bombylans</i>	<i>Rhagio lineola</i> (Rhagionidae)
<i>Volucella pellucens</i>	<i>Rhagoletis meigenii</i> (Tephritidae)
<i>Volucella zonaria</i>	<i>Solva marginata</i> (Solvidae)
<i>Xanhogramma pedissequum</i>	
<i>Xylota sylvarum</i>	
<i>Xylota xanthocnema</i>	

Gezocht

Slakkendodende vliegen van Nw Europa, WM 191, J.M. Revier en V.S. van der Goot - 1989.

Reacties: J.v.d.Linden@freeler.nl of 073-5516335

Enkele Dipterafamilies van Boeschoten (Garderen)

Aat Barendregt

Inleiding

Oostelijk van Voorthuizen begint de Veluwe met een beplant stuifduinengebied gelegen aan de voet van de hoge stuwwal van Garderen. Op deze overgang ligt een landbouw enclave met daarnaast op de stuwwal een gemengd bos, met de naam Boeschoten (Rd. 174-740). Vanaf 1975 vang ik vliegen in dat bos. Over de gevangen zweefvliegen heb ik in 1996 voor de sectie Diptera en in 2001 op het eerste Syrphidae symposium in Frankfurt verslag gedaan (Barendregt, 2001). De samenvatting hiervan is dat er ongeveer 100 soorten voorkomen, waarvan het merendeel kenmerkend is voor voedselarme droge bossen. Een groot deel van de larven van die soorten heeft een carnivore levenswijze. Opvallend en tevens zorgwekkend is dat de rijke diversiteit rond 1984 plotseling sterk achteruit gegaan is. Over deze zweefvliegen-gegevens hoop ik later een compleet overzicht te geven. Echter daarnaast heb ik ook altijd vliegen uit een aantal andere Diptera families gevangen, waarover tot nu toe niets gepubliceerd is. Deze dieren heb ik niet systematisch in een boekje genoteerd maar omdat bij ieder veldbezoek bewijsmateriaal verzameld is, is mijn collectie het juiste archief. Van vier families is voldoende materiaal om het volgende overzicht samen te stellen. Opvallend is tevens dat er in 35 jaar geen enkel exemplaar van de wolzwevers, snavelvliegen, boorvliegen, spillebeenvliegen of slakkendoders gevangen is.

Beschrijving ecosysteem

Het boscomplex in het kilometerhok waar toe ik me beperk, ligt op de flanken van de stuwwal, gemiddeld 40 m +NAP. De bodem bestaat volledig uit zand; open water is afwezig, uitgezonderd een enkele drinkpoel. De vegetatie is kenmerkend voor de voedselarme droge bossen op de Veluwe. De boomlaag is uiterst gevarieerd. Er zitten stukken beukenbos (*Fagus sylvatica*) zonder ondergroei bij en ook plekken met eiken (*Quercus*) en berken (*Betula*), maar het

merendeel wordt gevormd door percelen met grove dennen (*Pinus sylvestris*) of larix (*Larix*) (beide met veel licht op de grond) en plaatselijk sparren (*Picea*) (donker). Lokaal langs de paden zijn nog andere soorten aangeplant zoals kastanje (*Aesculus/Castanea*). Tevens zijn er langs de paden krentenboompjes (*Amelanchier*), lijsterbessen (*Sorbus aucuparia*), vuilbomen (*Rhamnus frangula*) en een enkele Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina*) aanwezig.

De ondergroei wordt vooral gevormd door bosbessen (*Vaccinium*), die in de percelen met grove dennen massaal kunnen groeien. De overige soorten zijn gedurende te tijd veranderd. Rond 1980 waren er vele grazige plekken (struisgras (*Agrostis*)) waarin veel exemplaren van liggend walstro (*Galium saxatile*) bloeiden, naast enige gele composieten. Tevens waren er enige open plekjes met struikheide (*Calluna vulgaris*) aanwezig. Deze kruidenrijke vegetatie is rond 1990 veranderd door een sterke toename van braam (*Rubus*) en plaatselijk zelfs met rankende helmblom (*Ceratocarpus claviculata*). De open plekken met struikheide werden steeds meer overgroeid door struiken zoals krentenboompje. Rond 2000 was de uitbreiding van de braam maximaal; vele andere soorten waren verdwenen. In de huidige 2010-situatie gaat de braam weer achteruit; de open plekken wordt door struiken en bomen overgenomen.

Methodologische opmerkingen

Zoals met veel onderzoek naar vliegen is het moeilijk om een systematische onderzoeksopzet te verkrijgen. Een geoefend oog kan vele soorten waarnemen, maar dit observeren/vangen wordt door veel ruis beïnvloed. Ten eerste door de beschikbare tijd want de meesten onder ons kunnen niet iedere dag vangen. In de periode 1975-1983 ben ik ca. 100 keer gedurende twee uur in het bos geweest, evenals ca. 100 keer in de periode 1984-1995. Van 1996 tot heden is dat ca. 50 keer geweest. Steeds werd in de periode van half april tot begin september gekeken. Ten tweede is op de dag de weersgesteld-

heid van grote invloed: droog zonnig weer is een voorwaarde en in ons klimaat is dat niet altijd aanwezig. Ten derde is het weer in de voorliggende dagen ook van invloed; extreme vochtigheid of juist langdurige droogte hebben effect op de vangsten. Ook het moment op de dag is van invloed; meestal ving ik in de tweede helft van de ochtend. De conclusie is dat met de vangsten letterlijk steekproeven uit de vegetatielaag tussen nul en vijf meter van een kilometerhok genomen zijn. Bij voldoende aantal laten deze gegevens zich wel bewerken. Bovendien heb ik geen series per dag als bewijsmateriaal verzameld, waardoor de

aantallen uit de collectie grotendeels alleen aanwezigheid aangeven.

De gegevens

Van vier families (Asilidae, Stratiomyidae, Therevidae en Conopidae) heb ik het aantal waarnemingen per dag per soort per decade bepaald (tabel 1). Hiermee wordt een soortenlijst gegeven voor Boeschoten en tevens een mogelijke verandering in de tijd. De aantallen heb ik semi-logarimisch omgezet (zie tabel 1). De naamgeving is overeenkomstig met Beuk (2002).

Boeschoten	1975-1980	1981-1990	1991-2000	2001-2010
Asilidae - roofvliegen				
<i>Leptogaster guttiventris</i>	0	1	0	0
<i>Dioctria atricapilla</i>	0	1	0	0
<i>Dioctria hyalipennis</i>	2	4	1	0
<i>Dioctria oelandica</i>	0	3	0	0
<i>Lasiopogon cinctus</i>	0	1	0	0
<i>Choerades marginatus</i>	0	2	0	0
<i>Dysmachus trigonus</i>	1	0	0	0
<i>Machimus atricapillus</i>	1	0	0	1
<i>Machimus cingulatus</i>	1	0	1	0
<i>Neoitamus cyanurus</i>	0	0	1	0
<i>Paritamus geniculatus</i>	1	1	0	0
Stratiomyidae - wapenvliegen				
<i>Chloromyia formosa</i>	1	2	1	0
<i>Sargus flavipes</i>	0	0	1	0
<i>Sargus iridatus</i>	1	3	0	0
<i>Beris chalybata</i>	0	2	1	0
Therevidae - viltvliegen				
<i>Dialineura anilis</i>	1	0	0	0
<i>Thereva nobilitata</i>	0	3	2	0
Conopidae - blaaskopvliegen				
<i>Myopa buccata</i>	1	5	5	4
<i>Myopa testacea</i>	1	3	3	2
<i>Myopa tessellatipennis</i>	2	2	0	0
<i>Myopa extricata</i>	0	0	1	0
<i>Sicus ferrugineus</i>	0	3	2	0
<i>Conops vesicularis</i>	0	3	2	0
<i>Conops quadrifasciatus</i>	0	3	1	0
<i>Conops flavipes</i>	0	2	2	0

Aantal waarnemingen in collectie per decennium: 1=1; 2=2-3; 3=4-6; 4=7-10; 5 >10

Tabel 1. Overzicht van aangetroffen soorten op Boeschoten en hun aantallen per decennium.

Aangetroffen soorten

Ten overvloede wil ik meegeven dat de vangsten specifiek komen uit een voedselarm zuur bos op droge zandgrond. Dit is meteen de eerste conclusie, want soorten van natte, voedselrijke of gebufferde bodem ontbreken in de lijst. Van de wapenvliegen (waarvan de larven aquatisch leven) zijn alleen enige echte bossoorten aanwezig. Ook viltvliegen worden nauwelijks gevonden; ook hiervan lijkt het bos geen optimaal gebied te vormen. De elf aangetroffen soorten roofvliegen geven wel een goed spectrum van dit type bos. Slechts een enkele "verdwaalde" *Dioctria atricapilla*, kenmerkend voor graslanden, past niet in het profiel van de Veluwe droge bossen. *Paritamus geniculatus* is een minder voorkomende soort, die vooral uit bossen van de Veluwe bekend is (Van Veen 1996). Voor de blaaskopvliegen geldt een soortgelijke analyse. *Sicus ferrugineus*, *Conops flavipes* en *Conops quadrifasciatus* worden in allerlei typen bos aangetroffen. *Conops vesicularis* en de *Myopa*-soorten zijn wel kenmerkend voor het type van de Veluwe bossen. Hierbij zijn *Conops vesicularis*, *Myopa tessellatipennis* en *Myopa extricata* minder gewoon in Nederland (Van Veen 1984).

Soortenrijkdom in de tijd

De vier colommen in tabel 1 geven een beeld van achteruitgang in de tijd. Ondanks dat het eerste decennium niet uit 10 jaren bestaat, wordt duidelijk dat de diversiteit aan roofvliegen van 1975 tot 1990 redelijk op peil was. In 1991-2000 valt dit terug, terwijl het laat-

ste decennium bijna niets oplevert. De wapenvliegen en viltvliegen zijn het laatste decennium niet meer aangetroffen. Van de rijke serie aan blaaskopvliegen op Boeschoten blijkt de laatste 10 jaar maar een klein deel over te zijn. Opvallend is dat er voor alle groepen nauwelijks nieuwe soorten bijkomen sinds 1980: het is niet zo dat het systeem verandert met toevoeging van andere soorten. Overzien we het totale beeld, dan wordt duidelijk dat de toch al niet hoge (maar wel kenmerkende) diversiteit uit droge voedselarme bossen sterk gereduceerd is in de huidige situatie. Het is saaier geworden om vliegen te vangen.

Vliegtijden van blaaskopvliegen

Over Conopidae in Nederland wordt weinig gepubliceerd (uitzondering o.a. de Boer, 2003); een overzicht van de vliegtijden vormt een goede aanvulling op de schriftelijke kennis. Alle beschikbare gegevens uit de periode 1980-2010 zijn per soort verwerkt in een telling per vijf dagen, zodat in zes stappen de aantallen per maand zichtbaar worden (tabel 2). De 31^e dag van de maand is bij de laatste periode opgeteld; uit de periode van september tot maart zijn geen waarnemingen op Boeschoten bekend. De resultaten geven een duidelijke tweedeling gedurende het jaar aan. In het voorjaar (mei) hebben we de *Myopa*-soorten en *Conops vesicularis*; in de hoog-zomer periode *Sicus ferrugineus*, *Conops flavipes* en *Conops quadrifasciatus*. Deze perioden gelden voor de lokale situatie op Boeschoten; in het overzicht van de Nederlandse soorten (Van Veen 1984) wordt een veel grotere bandbreedte aangegeven.

	april	mei	juni	juli	augustus
<i>Myopa buccata</i>	0 0 3 1 3 4	4 9 4 9 4 3	1 0 0 0 0 0
<i>Myopa testacea</i>	0 0 0 0 0 3	5 6 0 0 0 0
<i>Myopa extricata</i>	1 0 0 0 0 0
<i>Myopa tessellatipennis</i>	2 5 1 1 0 0
<i>Conops vesicularis</i>	0 0 0 0 0 1	0 0 3 3 0 0	0 0 1 0 0 0
<i>Conops flavipes</i>	0 0 0 0 0 1	1 1 0 0 0 0
<i>Conops quadrifasciatus</i>	0 0 1 1 2 1
<i>Sicus ferrugineus</i>	0 0 1 1 3 1	1 0 0 0 0 0

Tabel 2. Aantal exemplaren blaaskopvliegen op Boeschoten per periode van vijf dagen (alle gegevens 1980-2010).

Discussie

Tot zover de harde gegevens. De vraag blijft natuurlijk hangen wat er plaatsgevonden heeft waardoor de diversiteit in een stabiel bosgebied zo sterk veranderd is. Dit ligt niet aan mijn waarnemingsvermogen, want dat is in de tijd waarschijnlijk toegenomen. Ook het bosbeheer (zover dat aanwezig is) heeft geen waarneembare verandering ondergaan. Er zijn twee hypothesen die opgesteld kunnen worden. De eerste heeft te maken met de zure regen. Het omslagjaar bij de zweefvliegen was 1984, een periode van sterke groei in de agrarische activiteit in de Gelderse Vallei die drie kilometer ten zuidwesten van Boeschoten begint. Deze zure depositie bevat veel stikstof, die minstens de vegetatie heeft beïnvloed. Bij de zweefvliegen bleken vooral de soorten met carnivore larven achteruit te gaan (Barendregt, 2001), terwijl ik tegelijkertijd in het veld waarnam dat op alle takken algen gingen groeien. Tevens veranderde de kruidenrijkere vegetatie op de bodem in een monotoon grasdek waaroverheen de bramen gingen groeien: ook de vegetatie onderging een duidelijke verandering en het aantal bloemen liep terug. Hoewel de huidige atmosferische depositie duidelijk minder is dan 20 jaar geleden, kan aangenomen worden dat de stikstofconcentratie nog steeds te hoog is in verhouding tot de referentie in de zeventiger jaren.

De tweede hypothese heeft een intern karakter. Grote delen van de Veluwe waren aan het begin van de 20^e eeuw heidegronden die toen beplant werden met naaldhout. Zo ook bij Boeschoten, hoewel er stukjes zijn die waarschijnlijk reeds beukenbos waren. Dit jonge bos heeft zich ontwikkeld en langzaam komen we in een situatie dat de soorten kenmerkend voor jongere successiestadia gaan verdwijnen. Bijvoorbeeld de laatste pollen met struikhei verdwijnen en het bos wordt dichter / donkerder. Echter of dit ook opgaat voor de gepresenteerde vier families is niet hard te maken want het zijn alle soorten die bekend zijn uit bossen. Mogelijk hebben we te maken met een gecombineerd effect van beide hypothesen.

Minstens is de totale vliegenfauna sterk verminderd in kwantiteit: begin jaren 80 was er zo'n overvloed aan soorten dat er iedere me-

ter wel iets te vangen was. In de huidige situatie ben ik blij als ik om de 25 meter een vlieg zie. Een ander voorbeeld is de afwezigheid van mieren, tegenwoordig nauwelijks meer aanwezig, maar rond 1980 wel veelvuldig. In die periode vlogen er vijf soorten *Chrysotoxum* (larven leven in mierennesten) in het bos; in de negentiger jaren waren ze bijna verdwenen en de laatste waarneming van een *Chrysotoxum* dateert uit 2000. Ik maak me zorgen om de kwaliteit van dit boscosysteem en wat ik eerder constateerde over de achteruitgang van de zweefvliegen blijkt nu dus ook voor enkele andere vliegenfamilies te gelden. Een positief punt om mee te eindigen: in de bossen van het Kroondomein, 15 km oostelijk van Boeschoten, blijken in 2003 de meeste soorten zweefvliegen nog wel aanwezig te zijn (Barendregt, 2003). De oostelijke helft van de Veluwe heeft blijkbaar minder te lijden en hier blijft de diversiteit behouden.

Literatuur

Barendregt, A. 2001. Evaluating the presence of syrphid species in a forest over 25 years. In: Schmid et al., First International Workshop on the Syrphidae. Stuttgart.

Barendregt, A. 2003. Diptera-weekend 2003 in het Kroondomein – houtvesterij Het Loo. Vliegenmepper 11 (2): 22-29.

Beuk, P.L.Th. (ed.) 2002. Checklist of the Diptera of the Netherlands. KNNV Uitgeverij, Utrecht.

De Boer, P. 2003. De blaaskopvliegen (Diptera: Conopidae) van Friesland. Vliegenmepper 11 (1): 2- 6.

Van Veen, M. 1984. De Blaaskopvliegen en roofvliegen van Nederland en België. Jeugdbondsuitgeverij, 's Graveland.

Van Veen, M.P. 1996. De roofvliegen van Nederland. Wet. Med. 216. KNNV,

Zweefvliegen rondom Velp in 2010

Leendert-Jan van der Ent

In 2010 ben ik zwervend in een straal van 5 km rond mijn huis in Velp veel leuke zweefvliegen tegengekomen. Hieronder een chronologisch verslag van de krenten in de pap.

Het zweefvliegenseizoen begon vanwege de koude winter vrij laat met op 17 maart als eerste zweefvlieg, een mannetje *Melangyna quadrimaculata* op Hazelaar langs de Beekhuizense beek. Op 7 april had ik een verrekijker nodig voor de determinatie van een mannetje *Cheilisia chrysocoma* op een mannelijk wilgekatje bij het voormalige hotel Beekhuizen.

Op 17 april ving ik een mannetje *Dasysyrphus pauxillus* onder aan de Keienberg. Dezelfde dag zag in stroomopwaarts van het voormalig hotel Beekhuizen op een onbekende bloeiende *Prunus* struik drie mannetjes *Brachyopa* zitten. Twee hiervan heb ik meegenomen ter determinatie en dit bleken *Brachyopa dorsata* te zijn, de tweede vangst van deze soort in Nederland.

Op 23 april zag ik in heemtuin Presikhaaf een kleine, zwarte zweefvlieg vlak boven een grazig en zonnig bospad vliegen, mijn eerste *Trichopsomyia lucida*, een mn.

Op 28 april ving ik onderaan de Keienberg een vrouwtje *Syrphus nitidifrons*. Verder hier opvallend was een zwerm van ca 10 mannetjes *Brachyopa pilosa* boven een vlierstruikje.

Half tot eind mei stond de meidoorn lokaal volop in bloei en dat leverde vele leuke waarnemingen van zweefvliegen op naast dit jaar ook veel Gouden torren en Meikevers. Op 19 mei ving ik onderaan de Kamerdalse berg op Meidoorn een mannetje *Pocota personata*. Dezelfde dag bij een meidoornhaag nabij de ruïne van de boerderij van Herikhuizen kwam ik vier soorten *Criorhina* tegen: een tiental mannetjes en vrouwtjes *C. pachymera* en *C. floccosa*, een mannetje *C. berberina* var. *berberina* en een mannetje *C. asilica*. Verder vlogen hier onder meer *Psilota atra* (mn en vr), *Brachypalpus laphriformis* (2 vr), *Chrysotoxum vernale* (diverse mn en vr) en *Parasyrphus malinellus* (vr). Op 20 mei stuitte ik

pal ten noorden van de begraafplaats Rozendaal op enkele *Brachyopa* mannetjes nabij een oude sparrestronk die niet op de stronk zelf maar op de grond op dode bladeren zaten. Na verjaging gingen ze even verderop op de grond op dode bladeren zitten. Nadere inspectie leerde dat dit wederom ging om *Brachyopa dorsata*, minimaal vijf mannetjes. Rondom deze sparrestronk zaten ook diverse mannetjes *Brachyopa pilosa*, niet op de grond maar op grasshalmen.

Op 21 mei zag ik in mijn lunchpauze in heemtuin Presikhaaf een vrouwtje *Cheilisia himanotopa* zitten op het blad van Groot hoefblad.

Op 22 mei ben ik weer gaan kijken bij de meidoorns onderaan de Kamerdalse berg en nam ik op een alleenstaande meidoorn nog twee mannetjes *Pocota personata* waar en zowel een mannetje *Callicera fagesii* als een mannetje *Callicera rufa*.

Mijn volgende lunchpauze in heemtuin Presikhaaf op 25 mei leverde wederom een vrouwtje *Cheilisia himanotopa* op en verder ook een mannetje *Ceriana conopsoides*, uiteraard op Sporkehout.

Op 2 juni schuimde ik een veldje Fluitekruid af langs de Rozendaalse weg ter hoogte van de A12 en trof ik naast onder andere *Temnostoma bombylans* (vr) en *Chrysotoxum festivum* (2 vr) een vrouwtje *Epistrophe euechroma* aan. Ook vloog hier een mannetje *Sphegina sibirica*, maar die kun je in deze omgeving begin juni overal tegenkomen, met name waar Zevenblad en Dolle kervel in bloei staan. Dit jaar heb ik de soort op vier locaties tussen Arnhem en Rozendaal aangetroffen. Eveneens op 2 juni nam ik een mannetje *Ceriana conopsoides* waar op Sporkehout, in een verbost heideterrein net ten oosten van de A12 ter hoogte van Arnhem. Dezelfde dag ving in een mannetje *Chrysotoxum octomaculatum* in de uiterste zuidwesthoek van landgoed Rozendaal nabij de A12.

Op 10 juni inspecteerde ik een mooi veldje Dolle kervel ten noorden van de Paasberg in Arnhem en viel mijn oog op een klein vlieg-

je die net als sommige graafbijen onrustig van bloem naar bloem vloog. Na een moeizame vangst met een net bleek dit een mannetjes *Triglypus primus* te zijn. Ook trof ik hier een mannetje *Orthonevra nobilis* aan. *Orthonevra nobilis* is net als *Orthonevra bevicornis* een kensoort van de bronbeken in de regio Arnhem. In heemtuin Presikhaaf bevindt zich een kleine populatie *Orthonevra geniculata* en in 2009 heb ik *Orthonevra bevicornis* in aantal aangetroffen langs zowel de Rozendaalse als de Beekhuizense beek.

Op 12 juni ving ik in de uiterste zuidwesthoek van landgoed Rozendaal nabij de A12 op Dolle kervel een vreemd uitziend vrouwtje *Pipiza/Heringia*. Determinatie thuis wees uit dat dit een vrouwtje *Trichopsomyia carbonaria* was. Dezelfde dag ving ik nabij de Schelmseweg en de A12 op een veldje Zevenblad ruim 20 soorten zweefvliegen waaronder *Brachyopa scutellata* (vr), *Leucozona lucorum* (2 mn), *Brachypalpoides lentus* (vr), *Sericomyia silentis* (mn) en *Myolepta dubia* (mn).

Op 16 juni was het doelwit een grazig veldje met Kruidende boterbloem nabij voormalig hotel Beekhuizen en dit bezoek leverde drie vrouwtjes *Pipiza quadrimaculata*, een vrouwtje *Chrysotoxum octomaculatum* en een vrouwtje *Trichopsomyia carbonaria* op. Dat de omgeving van het voormalige hotel Beekhuizen interessant voor zweefvliegen is was me inmiddels duidelijk geworden.

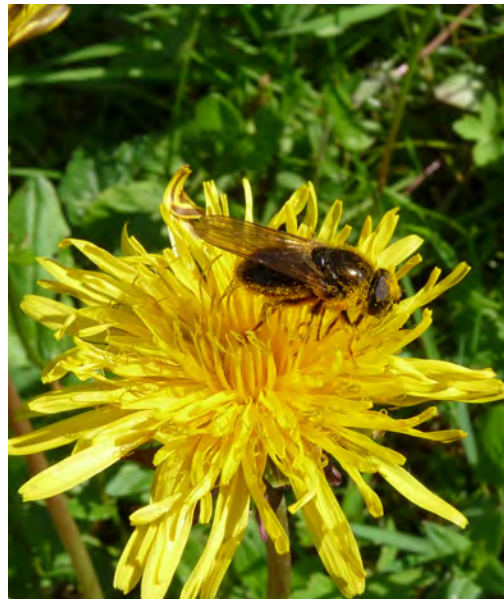
Op 22 juni trok ik daarom mijn schoenen uit om een stukje door de Beekhuizense beek te gaan lopen ter hoogte van een veldje Groot hoefblad. Hier trof ik een mannetje *Neoascia obliqua* aan en twee onbekende *Neoascia* mannetjes. Nadere determinatie leerde dat dit twee mannetjes *Neoascia annexa* betrof. Later in het seizoen heb ik hier nog drie mannetjes en twee vrouwtjes van deze soort aangetroffen. Naast de vindplaats in Beek-Ubbergen is dit de tweede bekende populatie van *Neoascia annexa* in Nederland. Helaas gaan ze precies ter hoogte van dit veldje Groot hoefblad weer opnieuw een hotel bouwen. Hopelijk blijft deze locatie enigszins gespaard.

Op 16 september ben ik op zoek gegaan naar *Chamaesyrrhus lusitanicus* op een mooie overgang van Grove dennebos naar

heide, even ten zuiden van de Brandtoren. Met een kwartier slepen trof ik in mijn net dan eindelijk een mannetje *Chamaesyrrhus lusitanicus* aan. Bijvangst waren o.a. twee vrouwtjes *Cheilosia longula*, diverse mannetjes *Cheilosia scutellata* (Koeieboleten stonden hier in groot aantal!) en diverse mannetjes en vrouwtjes *Pelecocera tricineta*. Deze laatste soort is in het gebied rondom de brandtoren vrij algemeen.

Op 22 september ben ik onder betere weersomstandigheden op dezelfde vangplek een vijftal mannetjes en een vijftiental vrouwtjes *Chamaesyrrhus lusitanicus* tegengekomen. Wat hierbij opviel is dat de mannetjes in de regel rechthoekige, bleekgele vlekkenparen op het achterlijf hadden en de vrouwtjes sterk in grootte en achterlijfskleuring variëerden van klein en zonder vlekkenparen naar groot en met roodgele vlekkenparen.

Al met al een leuk vangjaar en ik kijk uit naar het volgende jaar.

Cheilosia himantopa vrouw, op *Taraxacum*, Beek-Ubbergen 18 mei 2010. Foto André van Eck

Utrecht in de spotlight: het Dipteraweekend 2010 in De Bilt en Soesterberg

Aat Barendregt

Inleiding

Van 13 t/m 16 mei 2010 was het Diptera-weekend in het hart van de Utrechtse Heuvelrug. De Scouting in De Bilt was onze thuisbasis en de belangrijkste taak was om de vliegenfauna van het voormalig vliegveld Soesterberg vast te leggen. Dit gebied komt (is nu) naar het Utrechts Landschap en de vraag was om een nulsituatie vast te leggen, zodat het beheer ook rekening kan houden met de diversiteit aan vliegen. Daarnaast hebben we ook enkele andere gebieden in de omgeving onderzocht: Houtringe, Oostbroek, Beukenburg en Den Treek.

Wie waren aanwezig en hebben een bijdrage geleverd? Dat zijn in willekeurige volgorde: André van Eck, Sander Bot, Gerard Pennards, Hans Huijbrechts, Laurens van der Leij, Jeroen van Steenis, Joke van Erkelens, Joop Prijs, Theo Zeegers, Kees Goudsmits, Matthijs van Hoorn, Liekele Sijstermans, Ruud van der Weele, Wouter van Steenis en Aat Barendregt. Joop en Joke hebben me tevens geholpen bij de interpretatie van de soorten. Alle gegevens die deze personen verzameld hebben, zijn verwerkt in de overzichtstabel bij dit artikel. In deze tabel zijn de lijstjes per persoon opgeteld voor de gebieden en is de vermelde determinatie zonder discussie geaccepteerd. Voor Soesterberg zijn de km-hokken gescheiden gehouden; voor de vier andere gebieden zijn totaal-lijsten gemaakt (zie bespreking later). De gebruikte naamgeving is volgens Beuk, 2002 (Checklist of the Diptera of the Netherlands).

Naast de veldobservaties en de gegevens van net-vangsten zijn ook waarnemingen uit malaisevallen verwerkt. Ondergetekende heeft nog een week een val laten staan in km-hok 146-461 en Joke heeft materiaal uit de malaisevallen van Theo Zeegers onderzocht (3 plaatsen, juli 2009, zie onder de tabel – deze gegevens staan tussen

haakjes). Bovendien heeft André van Eck gedurende het weekend nog gebruik gemaakt van kleurschalen in km-hok 146-461.

Dan de essentiële vraag: hoe was de weersgesteldheid? Matig zagezegd (Joop kwam negatief thuis totdat hij ging determineren...). Het was wel vooral droog, meestal lichtbewolkt met een beetje wind, maar niet lekker warm en in ieder geval met weinig zon. Het was dus een beetje harken om soorten te vinden. De positieve warme uitzondering kwam bij ons bezoek aan Beukenburg. Dat de totaallijst toch zo uitgebreid geworden is, vormt een compliment aan de vangers! Vele bijzondere soorten en totaal vier soorten die nog niet op de lijst voor Nederland staan.

Tenslotte nog een compliment: André heeft als belangrijkste organisator het weekend wederom goed laten verlopen en Joke heeft een uitstekende maaltijd verzorgd. Het Utrechts Landschap wordt dank gezegd voor de vergunningen voor toegang tot de terreinen en de mogelijkheid tot het vangen; in het bijzonder wordt Chris Bakker (UL) bedankt voor zijn inzet en medewerking. En nu de feiten !

Voormalig vliegbasis Soesterberg

Vliegbasis Soesterberg bestaat uit twee grote landingsbanen met een gras/heidevegetatie ernaast gelegen en verderweg van de banen zijn uitgestrekte bossen waarin allerlei gebouwen/shelters/bunkers aanwezig zijn (zie foto's 1 en 2). De grasvegetatie naast de banen vormt vegetatiekundig een bijzonder geheel want het zijn heischrale graslanden met vele plantensoorten. Tijdens het weekend was er voor de vliegen weinig eer te behalen op deze plekken. Te veel wind en te weinig bloeiende planten maakten deze locaties minder geschikt. Daartegenover stond dat het voedselarme bos (aangeplant op vele plaatsen) met naald- en loofhout een open

Foto 1: Luchtfoto Vliegbasis

karakter heeft, zodat er ruimte voor zon en bloeiende kruiden gegeven wordt. Aan de oostkant, waar de stuwwal present is, is het bos meer natuurlijk en plaatselijk is er een heidevegetatie aanwezig. Dit gedeelte gaat naadloos over in het gebied van De Paltz, een ander bos op de stuwwal dat eveneens naar het Utrechts Landschap toekomt.

De verzamelde gegevens zijn per km-hok geregistreerd. Gedurende drie ochtenden is op de vliegbasis gevangen door de meeste aanwezigen; we hebben getracht zo veel mogelijk plekken en uithoeken te zien. Theo Zeegers heeft twee malaisevallen continu in werking, zodat ook vele gegevens buiten het weekend verzameld zijn (en later beschikbaar komen). De

Foto 2: randzones en heide op de voormalige vliegbasis

heischrale graslanden kunnen mogelijk nog meer soorten bevatten, maar dat was niet vast te stellen. Het centrum van de vangsten vormde km-hok 146-461 met daarin de Prunus bij de gymzaal, de heide richting de brandstofopslag en een stukje van de bunkers.

De vangsten geven een fraai overzicht van de vliegenfauna op de stuwwal. Ik heb nog gekeken naar verschillen tussen de km-hokken maar de enige lijn die hierin te vinden is, heeft te maken met de activiteit van de vangers. Welke beesten zijn dan echt kenmerkend voor de stuwwal? Bij de roofvliegen zijn dat *Lasiopogon cinctus* en *Pamponerus germanicus*; bij de blaaskopvliegen de 4 soorten *Myopa* met als goede bijzonderheid *Myopa polystigma* (door verschillende personen gevangen); ook *Thereva plebeja* (viltvlieg) en *Tetanocera fuscinervis* (slakkendoder) passen in dit spectrum. Bij de Maartse vliegen zijn twee bijzondere soorten. *Bibio ferruginatus* is weinig uit Nederland bekend. *Bibio reticulatus* komt in de binnenduinstrand voor maar ook in het oosten van het land; weinig waarnemingen komen uit het tussenliggende gebied. Ook bij de dansvliegen zit een heel weinig gevangen soort: *Empis picipes*.

Veel personen hebben naar zweefvliegen gezocht zodat deze lijst redelijk compleet is (voor de mei-situatie). *Cheilosia bergstammii*, *C. urbana* en *C. variabilis* zijn veel gevangen; het zijn soorten van bos en graslanden. Sander heeft direct de eerste ochtend een beste vangst verricht met *Psilota atra* op een meidoorn. Een rijtje soorten die je echt tot de kwaliteit van een droog bos op een stuwwal kan rekenen is *Paragus haemorrhous*, *Parasyrphus malinellus*, *Syrphus nitidifrons*, *Heringia pubescens* en *Dasysyrphus pauxillus*. Daarnaast kwam *Chrysotoxum cautum* veel voor, maar zijn er ondanks de potentie geen andere soorten uit het genus waargenomen. Een grote serie van de niet alledaagse *Criorhina pachymera* is waargenomen; waarschijnlijk is er een (of meer) broedboom aanwezig waarin de larven zich goed ont-

wikkelen. Enkele aangetroffen soorten moeten wegens de ontwikkeling van de larven uit tuinen elders afkomstig zijn: *Merodon equestris*, *Cheilosia semifasciata* en *Eumerus funeralis*. Ten slotte is goed gelet op de *Xylota*'s, maar slechts *Xylota segnis* en *Brachypalpoides lentus* zijn aangetroffen, de laatste soort is een beetje vreemd voor een droog bos.

Van de Anthomyiidae is nu een serie soorten bekend, vooral uit het materiaal van de malaisevallen (juli 2009) dat Joke heeft uitgezocht. Daarbij zit een *Anthomyia* die ze mag aanmelden als nieuw voor Nederland. De soorten indiceren zowel bossen als graslanden; het zijn geen grote zeldzaamheden maar geven wel aan dat er een goede variatie in het systeem aanwezig is.

De lijst aan Muscidae (echte vliegen) is lang, mede door het materiaal van de vallen uit 2009. Er zitten echt leuke soorten bij. Joop mag een nieuwe soort *Helina* voor Nederland aanmelden. Verspreid tot zeldzaam in Nederland zijn: *Azelia triquetra*, *Coenosia agromyzina*, *Helina confinis*, *H. latitarsis*, *H. quadrum*, *H. trivittata*, *Lispocephala brachialis*, *Mydeae corni*, *M. nebulosa*, *Phaonia pallida*, *P. pratensis*, *P. rufiventris*, *P. valida* en *Tricops diaphanus*. Van de totaalijst leven diverse soorten in excrementen van zoogdieren, maar een groot aantal leeft als obligate carnivoor in humus, rottend plantenmateriaal en paddenstoelen.

Het toekomstig beheer op Soesterberg

Het Utrechts Landschap probeert zo optimaal mogelijk te beheren om de biodiversiteit te behouden en stimuleren. Onze bijdrage, met suggesties voor het beheer, toont een grote variatie aan minder algemene vliegensoorten, die deels behoren tot de typerende vliegenfauna van de stuwwallen. Deze karakteristieke fauna heeft te maken met klimaat en bo-

demgesteldheid, condities waar weinig aan kan veranderen. Soorten kenmerkend voor aquatische omstandigheden ontbreken grotendeels, niet vreemd. Maar belangrijk is dat de voedselarme situatie gehandhaaft blijft; de meeste soorten komen slechts voor in voedselarme bossen. Bovendien zijn er ook soorten die juist de meer open en kruidenrijkere omstandigheden aanduiden, zoals die in de graslanden langs de landingsbanen en wegen aanwezig is. Maar waarschijnlijk is er een andere factor present die het hoge aantal soorten verklaart, namelijk de variatie binnen het bos. Er zijn plaatsen met gesloten bos present op Soesterberg, maar juist door de bebouwing ontstaan op diverse plaatsen open plekken met een zoomvegetatie zodat bloemen en zon aanwezig zijn. Het aantreffen van bijvoorbeeld de blaaskopvliegen en de variatie aan Anthomyiidae en Muscidae duidt dit aan.

Opvallend is tevens dat larven van vele Muscidae kenmerkend zijn voor de moslaag, verterend organisch materiaal en paddenstoelen. Het geeft aan dat ongestoorde ontwikkeling van de natuur (niet opruimen) misschien wel een aandeel in de rijkdom veroorzaakt. Bij de zweefvliegen zijn vooral de soorten waarvan de larven zich carnivoor gedragen (bladluizen etc eten) sterk vertegenwoordigd. Relatief weinig aangetroffen zijn de zweefvliegsoorten waarvan de larven in dood hout leven. Het aantreffen van slechts een soort *Xylota* is een indicatie. Het aandeel van het dode hout is niet groot op Soesterberg, niet vreemd wegens de geschiedenis waarbij bomen vooral dienden om gebouwen, shelters en bunkers aan het zicht te onttrekken. Ook opvallend was dat er slechts een soort *Chrysotoxum* gevonden is. Mogelijk dat het aantal mierennesten te beperkt is?

Houdringe

Direct rond ons basisverblijf van de Scouting in Houdringe is op diverse dagen af en toe gevangen; op zaterdagochtend

zijn enkele mensen wegens het matige weer hier gebleven en niet naar Soesterberg gegaan. Het km-hok is 141-458, maar ook oostelijker (142-458) is gevangen. Het landgoed is een bos met zowel loof- als naaldhout. De variatie in vliegen is best groot. Liekele mag een nieuwe *Macquartia* (sluipvlieg) voor Nederland gaan melden. Ruud heeft flink wat soorten uit de Empididae, Hybotidae en Lauxaniidae verzameld en Joop, Joke, Liekele en Hans hebben flink wat soorten uit de Anthomyiidae, Calliphoridae, Muscidae, Sarcophagidae en Tachinidae te voorschijn gehaald; het toont een goede variatie in soorten. Minder gewone Muscidae zijn *Hydrotaea cyrtoneurina* (zeldzaam, larve in dassenburchten?), *Muscina prolapsa* en *Phaonia palpata*.

Grote klapper voor dit gebied is de wpenvlieg *Eupachygaster tarsalis* die door André is uitgekweekt. Hij heeft deze zeldzame soort als pop verzameld op 13 mei in een sappige bloedende wond van *Betula spec.* (ruwe?), op ooghoogte. Er zijn 2 mannen op 10-6 uitgeslopen, 1 vrouw op 14-6 en 1 vrouw op 16-6-2010. Tevens zijn er een aantal bijzondere zweefvliegen aangetroffen. *Psilota atra*, *Cheilosia semifasciata*, *Criorrhina floccosa*, *C. pachymera*, *Eupeodes lapponicus* en *E. nielseni* geven aan dat de fauna bijzonder is en vooral kenmerkend voor meer neutrale bosgronden.

Oostbroek

Vrijdagmiddag leek het iets zonniger te zijn naar het westen toe. Vandaar dat we van de stuwwal naar Oostbroek (De Bilt) gegaan zijn, het landgoed met het hoofdkantoor van het Utrechts Landschap. Het is een parkbos op klei in het Kromme Rijn gebied, met een afwisseling van loofhout, tuinen, grasland en een enkele dode rivierarm. De kenschets is een vochtig loofbos met variatie in boomsoorten, naast vochtige weidjes en oevervegetatie. Grotendeels is gevangen in km-hok 141-455, echter ook een stukje ten oosten ervan is meegenomen. Vooral de

zweefvliegen geven aan dat de vochtige omstandigheden present zijn. *Melanogaster hirtella*, *M. nuda*, *Anasimyia interpuncta*, *A. lineata*, *Lejogaster metallina*, *Neoscia meticulosa* en *Platycheirus fulviventris* geven dit goed aan. Daarnaast zijn *Cheilosia albitarsis*, *C. pagana*, de beide *Melanostoma* soorten en een aantal *Platycheirus* soorten kenmerkend voor de open ruimte tussen het bos. Van de Maartse vliegen is *Bibio ferruginatus* aangetroffen, een leuke waarneming, want deze soort is zeker niet gewoon. Ook de spillebeenvlieg *Calobata petronella* is aangetroffen. De meeste soorten zijn geen zeldzaamheden, maar het spectrum van vochtige terreinen is goed ontwikkeld.

Beukenburg

De weersomstandigheden waren zaterdagmiddag het beste. De zon heeft twee uur echt geschinen en op dat moment waren we in Beukenburg, een gevarieerd loof- en naaldbos tussen De Bilt en Maartensdijk, een uitloper van de Heuvelrug. Vooral de bloemrijke open plek aan de zuidkant (km-hok 139-459) leverde veel op; van de km-hokken ten noorden en ten oosten hiervan komen ook gegevens. De soorten indiceren een goed bosecosysteem, waarin zowel zure voedselarme als neutrale elementen te vinden zijn. Twee soorten blaaskopvliegen en drie soorten slakkendoders zijn al een positieve indicatie. Van de echte vliegen (Muscidae) en de sluipvliegen (Tachinidae) zijn een groot aantal soorten gevonden. Joop mag een nieuwe *Mydeae* voor Nederland aanmelden en Liekele dezelfde nieuwe *Macquartia* als uit Houderinge. Tevens zijn *Hydrotaea cyrtoneurina* en *Mydaea anicula* zeldzamere soorten voor Nederland.

De lijst aan zweefvliegen is lang, met 45 soorten in een korte tijd gevangen. Er vloog een grote serie *Pipiza bimaculata*, naast een enkele *P. noctiluca*. Het noemen waard zijn *Brachypalpus laphriformis*, *Eupeodes nielseni*, *Ferdinandea cuprea*, *Meligramma euchroma*, *Parasyrphus annulatus* en *Temnostoma vespiforme* (alle meestal echte bossoorten), maar ook *Psilota atra*, *Eristalis picea* en *Sphegina sibirica* zijn zeker geen alledaagse soorten. Verrassend dus deze di-

versiteit in een bos dat grenst aan de weilanden!

Den Treek

Ten slotte is een vijftal personen nog op zondagmiddag doorgedaan naar Den Treek (Dodenweg, Leusden), een gevarieerd voedselarm bos / heide gebied ten oosten van Amersfoort. Er is vooral gevangen in km-hok 155-459, maar hoekjes van 155-460 en 154-459 zijn meegenomen. Naast de meer gewone zweefvliegen zijn *Brachyopa pilosa*, *Eristalis picea* en *Syrphus nitidifrons* gevangen, soorten van het voedselarme ecosysteem op de stuwwallen. Maar de leukste vangsten waren de zeldzame *Brachyopa dorsata* en *Chalcosyrphus piger*. Het geeft aan dat deze soorten zich steeds meer over Nederland verspreiden en minstens ook in Den Treek present zijn.

Aat Barendregt
Bijschoterweg 22
3781 LP Voorthuizen
a.barendregt@geo.uu.nl

een wandeling is uitgezet, die voert langs een ondergrondse bunker, het munitiepark, opstelplaatsen, blusvijvers en andere opmerkelijke plekjes. Jonge wandelaars kunnen er zonder begeleiding uit de voeten, mogen meedoen aan een vliegerworkshop en krijgen de gelegenheid om zweefvliegtuigen van nabije afstand te spotten.

Ook leuk (voor jong en oud): een tochtje met een bus van de Stichting Veteranen Autobussen of anders wel een gesprekje met de herder van een schaapskudde. Eten en drinken meenemen is toegestaan, maar het is minstens zo leuk om een hapje en een drankje te nemen in shelter 623, waar destijds de F15's werden neergezet. Op deze locatie is allerhande informatie verkrijgbaar van alle partijen die hebben meegedacht over een nieuwe toekomst voor de vliegbasis Soesterberg. Ere wie ere toekomt.

Natuur- en cultuurfestival, vliegbasis Soesterberg, za 25 en zo 26 september van 11 tot 17 u, meer info www.utrechtslandschap.nl

Brieven van lezers

Burgervliegtuigen vervangen de straaljagers

Ik had bivalente gedachten bij het vertrek van de Koninklijke Luchtmacht uit Soesterberg. Aan de ene kant is het te verwelkomen dat een groot militair terrein wordt teruggegeven aan de natuur, althans een goed deel daarvan, anderzijds was ik als Soester ook wel een beetje trots op het stukje militaire geschiedenis zo dichtbij het dorp. Ik kan niet zeggen dat het steeds een drukke bedoening was, maar er raast nu geen jager of zware helikopter meer langs het dorp.

We hebben daar wel wat voor in de plaats gekregen: Schiphol heeft er een aan- en afvliegroute bij. Al in de heel vroege ochtend hebben we het twijfelachtige genoegen gekregen van overvliegende burgervliegtuigen van en naar Schiphol. Ik heb natuurlijk zelf ook wel vliegvakanties en het staat natuurlijk in geen verhouding tot de hinder van bewoners van Aalsmeer e.d., maar toch word ik liever pas wakker van mijn eigen wekker dan van een stijgende Boeing om 05:15 uur.

Het lukt me niet om het beleid op slag te veranderen en dus zal ik nog wel even moeten leven met dat geluid. Wat ik inmiddels wél doe is mijn klacht kenbaar maken. Degenen die ook hinder ondervinden van het aan- en afvliegen wil ik bij dezen graag oproepen dat ook te doen. Meldt jezelf daarvoor aan bij het Bewoners Aanspreekpunt Schiphol (www.bezoekbas.nl) en geef telkens door wanneer je hinder ondervindt. Gedeelde smart wordt daardoor misschien halve smart.

Ad van Houtum

Soester Courant 25 aug ↑ 15 sept 2010 ↓

Nieuwe diersoort op vliegbasis gevonden

Eerder dit jaar werd een andere nieuwe diersoort op de basis gevonden, de sluipvlieg *Entomophaga exoleta*. Van de zes soorten sluipvliegen die de laatste acht jaar nieuw in ons land gevonden zijn, komen er zo twee van de vliegbasis Soesterberg. Dit illustreert de hoge natuurwaarde van de voormalige basis. Beide vondsten worden binnenkort gepubliceerd in het vak-tijdschrift Nederlandse Faunistische Mededelingen.

● *De nieuwe sluipvlieg die op de voormalige vliegbasis is gevonden en die in Europa bijzonder zeldzaam is.*

De eerste grap is al gemaakt: de vliegbasis Soesterberg is gestolen want piloten houden niet van vliegeu. En daarvan zijn op de voormalige basis sinds de sluiting bijzondere exemplaren aangetroffen. Het gaat zelfs om een diersoort die nooit eerder in ons land aangetroffen was, de sluipvlieg *Istochacta longicornis*. Dit insect is in heel Europa bijzonder zeldzaam. Bijzonder is dat deze soort nachtactief is en dus gebaar is bij warme zomernachten. De larven leven in jumikevers, zoals de Bruine jumikever (*Serica brunnea*), die op de basis in groten getale aanwezig is.

Met de fiets over en rond de oude vliegbasis

Fietsen over en rond de voormalige vliegbasis Soesterberg levert verrassende gezichtspunten op. Heel bijzonder is natuurlijk het kleine stukje van de landingsbaan in de dertig kilometer lange route, maar er zijn meer plekken waar de fietser even afdraapt om de omgeving en alle interessante elementen in zich op

te nemen. De straaljagersshelters, het landgoed De Paltz, het Numansbos, de Soester Duinen, de Kozakkenput, bossen, heide en stuifzanden, de variatie is ongekend. Startpunt is de parkeerplaats halverwege Soestduinen en Soesterberg, maar je kunt ook bij het NS-station Den Dolder beginnen.

vervolg

Uniek insect gevonden op de voormalige vliegbasis

Nadat in 1995 een uitgebreide inventarisatie is gemaakt van flora en fauna op de vliegbasis Soesterberg, heeft in 2009 onderzoek naar de aanwezigheid van insecten op de voormalige vliegbasis een aantal bijzondere vondsten opgeleverd. Op 23 april is een diersoort gevonden die nooit eerder in ons land is aangetroffen.

Het betreft de sluipvlieg *Entomophaga exoleta*, waarvan een kleine populatie in beeld kwam. Deze vlieg staat in heel Europa te boek als een zeldzaamheid en is bekend van tiental locaties. Ook in buurlanden is deze soort niet gevonden. Daarnaast bleek de bekende populatie van de Kommavlied veel groter te zijn dan verwacht. Daarmee is de vliegbasis het bolwerk van deze bedreigde vlindersoort in midden-Nederland. De Gevlekte Mierenleeuw werd ook in aantal aangetroffen. Verder werden enkele soorten vliegen gesignaleerd die slechts enkele malen eerder in ons land gevonden zijn: de bromvlieg *Angioneura acerba* en de sluipvliegen *Paracraspedothrix montivaga* en *Cinochira atra*.

Het onderzoek vindt plaats op verzoek van het Utrechts Landschap en wordt dit jaar voortgezet. Het doel is de fauna in kaart te brengen en de invloeden van het deels veranderende beheer blijvend te volgen. Inmiddels is er een tiental specialisten bij betrokken. Rond Hemelvaart zal de sectie Diptera van de Nederlandse Entomologische Vereniging haar kampement opslaan bij de basis om extra intensief onderzoek te verrichten naar de aanwezigheid van vliegen en muggen.

● Opname van de bedreigde Kommavlied, die op de voormalige vliegbasis Soesterberg in veel groter aantal werd aangetroffen dan verwacht.

Bos, gras en hei

Het terrein van de vliegbasis bestond tijdens het onderzoek in 1995 voor het grootste deel, 183 hectare, uit bos, gevolgd door 177 hectare graslanden en jonge heide. Ruim 73 hectare is bebouwd of onbegroeid, 50 hectare is gebruikt voor verharding, 11 voor sierbeplantingen en 10 hectare bestaat uit oude heide. De openluchtsportrecreatie was op 5,2 hectare van het terrein mogelijk. Het overige gebied bestaat uit zandpaden, siergazons en open water (blusvijvers).

Centraal liggen de twee startbanen, begeleid door rol- of taxibanen, sommige met achthoekige opstelplaatsen voor de vliegtuigen. De bebouwing was in drie gebieden geconcentreerd: het Amerikaanse deel op Camp New Amsterdam waar een groot deel van de gebouwen al direct na het vertrek van de Amerikanen werd gesloopt; het midden-noordelijke Nederlandse deel van de basis en het noorden, aan de kant van het Soester Hoogt. Het gehele stelsel van start- en rolbanen is met korte vegetaties begroeid. Hier liggen de grote graslanden en heidepercelen.

Soester Courant
10 april 2010

In 1995 zijn gegevens verzameld over de flora, van dagvlinders en broedvogels. Daarnaast zijn incidentele waarnemingen van amfibieën (kleine watersalamander en bruine kikker), reptielen (hazelworm, levendbarende hagedis en zandhagedis) en zoogdieren (ree, eekhoorn, konijn, haas, veldmuis, roze woelmuis, bosmuis, bruine rat, vleermuis, mol, egel, bunzing, wezel, boommarter en vos) vastgelegd. Insecten zijn toen nagenoeg buiten beschouwing gelaten. Wel hebben de onderzoekers toen genoteerd dat in de blusvijvers diverse soorten libellen zich voortplanten; verder troffen ze aan (op wesp gelijkende) zweefvliegen; rozekever, meikever en junikever, en graafbijen en graafwespen.

RadioBaken op de vliegbasis in Week van het Landschap

Vliegbasis Soesterberg is uniek in Nederland: meer dan veertig jaar was de basis ontoegankelijk voor publiek. Het 'geheime' natuurgebied wordt nu teruggegeven aan de Utrechtse inwoners. In voormalige schelters van de F-16's, op de landingsbaan en in munitiebunkers vindt een natuur- en cultuurfestival plaats. Theater, film, exposities, excursies en een kijkje in het militaire verleden. De week van het Landschap vindt plaats van 18 tot en met 26 september.

Een van de activiteiten tijdens de Week van het Landschap is RadioBaken. Robbert van der Horst bouwt op Vliegbasis Soesterberg een radiostation met daar omheen zeven kleine ontvangsthuisjes. Ieder huisje heeft een antenne op het dak en op tafel staat een radio. Nadat de zendmast is opgericht, verdeelt het publiek zich over de zeven huisjes en zet zich aan tafel. In 10 achtereenvolgende radio-uitzendingen ontrafelt Van der Horst samen met zijn gasten deze paar honderd vierkante meter Nederland. Luister mee naar de verhalen van de inwoners van Soesterberg, ontmoet een oud-vliegenier van de basis en proef de cake van huisnummer 44. RadioBaken is een live-verslag, documentaire en geluidswerk in één. Robbert van der Horst komt rond 15 juli met zijn caravan naar Soesterberg om mooie verhalen te zoeken en met mensen uit de omgeving te praten.

30 juni 2010

Een nieuwe vindplaats van *Pseudopomyza atrimana* (Meigen, 1830) in Nederland

Dick Belgers

Op 12 en 13 november 2010 vond ik op de composthoop in mijn tuin (Blaauwe kamer, Wageningen) twee exemplaren (respectievelijk 1 man en 1 vrouw) van de Pseudopomyzidae, *Pseudopomyza atrimana* (Figuur 1). Sinds enkele jaren inventariseer ik een aantal faunagroepen die leven in en op de composthoop in mijn tuin. Voor deze inventarisatie heb ik een methode ontwikkeld die hier voor het eerst wordt beschreven.

De composthoop is opgebouwd uit tuinafval, rot fruit, hooi, kippenmest, bladafval etc. (totaal 5-7 kubieke meter). Om de levensgemeenschappen niet te storen tijdens het inventariseren zijn er op en in de hoop onbehandelde eikenhouten plankjes neergelegd (afmeting 60 x 15 x 0,7cm) (Figuur 2). Een- tot tweemaal per week zijn de plankjes omgedraaid en gecontroleerd op fauna (opgezogen met een zuigexhauster). Omdat mijn interesse vooral uitgaat naar Coleoptera heb ik de soorten uit deze groep het meest verzameld. Naast deze grote groep zijn ook soorten uit de groepen van de Heteroptera, Collembola, Diptera, Pseudoscorpiones, Opiliones en Chilopoda in grote aantallen aangetroffen. Op 12 oktober vond ik een mannelijk exemplaar van *P. atrimana*. Een dag later nog een vrouwtje. Ook zijn een *Sphaerocera curvipes* en een aantal *Scatopsidae* en *Sphaeroceridae* aangetroffen.

P. atrimana is in 2009 voor het eerst gemeld als nieuw voor de Nederlandse fauna (van Zuijlen, 2009). De soort wordt in het algemeen gevonden op dood hout (Frey 1952, Roháček 1987, Merz 1997, Schacht & Heuck 2005). Composthopen worden niet vermeld in de literatuur. De aanwezige houten plankjes op de com-

posthoop kunnen echter ook gezien worden als dood hout. *Cerylon histeroide* (Cerylonidae), een kever die over het algemeen alleen achter de bast van bomen leeft is ook in aantal aangetroffen onder de plankjes. Het is dus de vraag of *P. atrimana* op de plankjes afgekomen is of op het organisch materiaal van de composthoop. Over de biologie van *P. atrimana* is nog maar weinig bekend. Zo zijn de eitjes/larven/poppen nog niet beschreven. Ook is er over het overwinteringstadium nog niets bekend. Schacht & Heuck (2005) geven een vliegtijd van mei tot september. De vondst van twee Wageningse exemplaren in november is gezien deze vliegtijd een erg late waarneming. Een composthoop is echter een uniek biotoop en niet te vergelijken met een dode boom. Het microklimaat dat heerst in een dergelijke hoop zorgt voor vorstvrije omstandigheden (broei), vocht, en voedsel. Ideale omstandigheden om als adult, larve of ei te overwinteren.

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar JanWillem van Zuijlen en Paul Beuk voor de determinatie van de soort.

Literatuur

Frey, R. 1952. Über *Chiropteromyza* n. gen. und *Pseudopomyza* Strobl (Diptera, Haplostomata). – Notulae Entomologicae 32: 5-8.

Merz, B. 1997. Die Megamerinidae, Strongylophthalmyiidae, Pseudopomyzidae, Chyromyidae und Camillidae der Schweiz (Diptera, Acalyptrata). – Mittei-

lungen der Entomologischen Gesellschaft
Basel 47(4): 130-138.

Roháček, J. 1987. Druh_ dolphèk faunistice Diptera Acalyptrata v _eskoslovensku. – _asopis Slezského Muzea v Opave (A) 36: 97-108. [Second supplement to the acalyptrate Diptera fauna of Czechoslovakia]

Schacht, W. & P. Heuck 2005. Weitere interessante Nachträge zu 'Zweiflügler aus Bayern' (Diptera: Tipulidae, Ditomyiidae, Mycetophilidae, Platypezidae, Pseudopomyzidae, Strongylophthalmyiidae, Psilidae, Chloropidae). – Entomofauna 26 (20): 369-372.

Van Zuijlen, J.W, 2009. Pseudopomyza atrimana, vertegenwoordiger van een nieuwe vliegenfamilie voor Nederland (diptera: pseudopomyzidae). Nederlandse Faunistische Mededelingen 31-2009

Dick Belgers
Blaauwe kamer 7
6702 PA
Wageningen
frisbel@hetnet.nl

Figuur 1. *Pseudopomyza atrimana* (man)
Foto D. Belgers

Figuur 2. Eikenhouten plankjes op composthoop.
Foto Dick Belgers